

การศึกษาแนวคิดเรื่องความงามแห่งสรีระร่างกายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

Concept of Beauty of Body in Tripitaka*

ศุภโชค ชุมสาย ณ อยุธยา (Subhachog Jumsai Na Ayudhya)**

มานพ อิศรเดช (Manop Issaradej)***

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเรื่องความงามแห่งสรีระร่างกายที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก 2) เพิ่มเติมความเข้าใจของเราเกี่ยวกับมุมมองของพุทธศาสนาที่มีต่อความงามประเภทนี้ได้ถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้น โดยในการวิจัยนี้ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความงามแห่งสรีระร่างกายที่พรรณนาอยู่ในวินยปิฎก สุตตันตปิฎก และอรรถกถาของทั้งสองปิฎกนี้เป็นหลัก

ผลการวิจัยพบว่า ถึงแม้ว่าพุทธศาสนาจะมีคำสอนเรื่องไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่ตัวตน รวมทั้งคำสอนที่ไม่ให้ยึดมั่นในสิ่งต่างๆ แต่คำสอนเหล่านี้ก็ไม่ได้มุ่งแสดงว่า พุทธศาสนาปฏิเสธหรือรังเกียจความงามแห่งสรีระร่างกายในทุกแง่มุม เพราะในพระไตรปิฎกเอง มีข้อความเป็นจำนวนมากที่พรรณนาถึงความงามแห่งสรีระร่างกาย ทั้งของบุคคลทั่วไปตลอดจน พรรณนาไว้อย่างพิสดารในส่วนของพระพุทธเจ้า แต่อย่างไรก็ตาม การพรรณนาความงามแห่งสรีระร่างกายนี้ไม่ใช่เพื่อให้ผู้คนหลงยึดถือ แต่เป็นการพรรณนาโดยอธิบายถึงสาเหตุหรือกรรมในอดีตที่ทำให้บุคคลนั้นๆ ได้มาซึ่งสรีระร่างกายอันงาม เชื่อเชิญให้ผู้คนบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุในลำดับแห่ง “ทาน” และ “ศีล” จากนั้นจึงค่อยพร้อมที่จะ “ภาวนา” พิจารณายอมรับการเปลี่ยนแปลงของสรีระร่างกาย ตามหลักคำสอนเรื่องไตรลักษณ์ที่กล่าวไว้ข้างต้นนั่นเอง

คำสำคัญ : ความงาม / แนวคิดเรื่องความงาม / ความงามแห่งร่างกาย / พระไตรปิฎก / พุทธศาสนา

* ส่วนหนึ่งของงานวิจัยเพื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาทัศนศิลป์ คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

(The part of thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the Degree Master of Fine Arts Program in Art Theory, Department of Art Theory, Silpakorn University.)

** นักศึกษาปริญญาโท คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, artofdon@hotmail.com
(Graduate student from Department of Art Theory, Faculty of Painting Sculpture and Graphic Arts, Silpakorn University.)

*** อาจารย์ที่ปรึกษา คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
(Thesis adviser, Department of Art Theory, Faculty of Painting Sculpture and Graphic Arts, Silpakorn University.)

Abstract

The purposes of this research were to 1) study about the concept of beauty of body in Tripitaka. 2) increase our correct and clear understanding of the Buddhist perspective on this kind of beauty. This research used content analysis analyzed these concepts contained in Vinaya Pitaka , Suttanta Pitaka and Atthakatha (the commentaries) of these two Pitakas.

The results showed that although the teachings of Three marks of existence (Pali: tilakkhana), that is impermanence, unsatisfactoriness, and non-self, and of non-attachment are the essence of Buddhism but these are not mean that Buddhism refuse all views of the beauty of body. Because in Tripitaka has many contents that describe about external beauty such as the beauty of ordinary people's body, the beauty of the Buddha's body that has exquisitely describe. Tripitaka, however, not describe about the beauty of body for make one cling to it, but to describe the relation between external and internal beauty, in other words, it describe the past actions that cause external beauty of oneself in next life. These contents encourage people to fulfill their bases of meritorious action from the two first steps of dana (giving) and sila (morality) then to the highest step of bhavana (mental cultivation) or investigate impermanence of body according to the teaching of Three marks of existence as previously mentioned.

Key Words : Beauty / Concept of Beauty / Beauty of Body / Tripitaka / Buddhism

บทนำ

คนทั่วไปที่พอทราบคำสอนของพุทธศาสนาในเรื่องไตรลักษณ์ ได้แก่ ความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ความเป็นทุกข์ (ทุกข์) และความไม่มีตัวตน (อนัตตา) และคำสอนในเรื่องของการไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่างๆ ด้วยเพราะสรรพสิ่งมีความแปรเปลี่ยน ไม่เที่ยงแท้ตามกฎแห่งไตรลักษณ์ดังกล่าว สิ่งนี้อาจจะทำให้เกิดความเข้าใจไปได้ว่า พุทธศาสนาปฏิเสธความงามหรือการสร้างสรรคความงาม อันเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาแนวคิดเรื่องความงามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยเฉพาะความงามแห่งสรีระร่างกาย ด้วยการรวบรวมและแสดงตัวอย่างในแง่มุมที่หลากหลาย เพื่อที่เราจะได้เข้าใจอย่างแท้จริงว่าพุทธศาสนาโดยมีท่าทีอย่างไรต่อความงามประเภทนี้

ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาและค้นคว้าเฉพาะเรื่องความงามแห่งสรีระร่างกายที่ปรากฏอยู่ในวินัยปิฎกและสุตตันตปิฎก และอรรถกถาของทั้งสองปิฎกนี้เป็นสำคัญ โดยเว้นพระอภิธรรมปิฎกไว้เนื่องจากอภิธรรมปิฎกมีเนื้อหาเป็นธรรมะล้วน

วิธีการและขั้นตอนการศึกษา

ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร จากเอกสารชั้นต้น คือ พระไตรปิฎก , เอกสารชั้นรอง คือ คัมภีร์อรรถกถา และเอกสารชั้นที่สาม ได้แก่ หนังสืออ้างอิงที่เกี่ยวข้องอื่นๆ แต่ต้องนำกลับมาเทียบเคียงกับเอกสารชั้นต้นทุกครั้ง โดยวิเคราะห์เนื้อหาภายในกรอบของเรื่องความงามแห่งสรีระร่างกาย แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ เรียบเรียงเพื่อนำเสนอเป็นงานวิจัย ด้วยความมุ่งหวังว่า หากต่อไปมีผู้ที่ต้องการศึกษาค้นคว้า หรือมีความสนใจในแนวคิดเรื่องความงามที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาและวิเคราะห์ของข้าพเจ้าในครั้งนี้จะช่วยให้ผู้สนใจท่านอื่นๆ สามารถสืบค้น หารายละเอียดต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งเพื่อเป็นความรู้และเป็นประโยชน์ต่อไปในวงกว้างแก่การศึกษาวិชาสนหรือศาสตร์ตะวันออก โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา สำหรับนักศึกษาตลอดจนผู้สนใจศิลปะในแขนงต่างๆ ที่จะสามารถนำไปใช้ศึกษาหรืออ้างอิงได้โดยสะดวกอีกด้วย

การศึกษาแนวคิดเรื่องความงามแห่งสรีระร่างกายที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎก

ความงามแห่งสรีระร่างกาย หมายถึงความงามภายนอกแห่งร่างกายของบุคคล ในอวัยวะน้อยใหญ่ต่างๆ แห่งร่างกาย ที่มารมารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ตัวอย่างเรื่องความงามแห่งสรีระร่างกายของบุคคลที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อาจจำแนกได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. ความงามแห่งสรีระร่างกายของบุคคล

มีปรากฏหลายแห่งในพระไตรปิฎก เช่น คำว่า “นางงามในชนบท” (ชนบทกल्याณิ) ถูกเอ่ยขึ้นหลายครั้งในการกล่าวถึงหญิงงาม ซึ่งแม้ว่าในพระไตรปิฎกเองจะไม่อธิบายลักษณะโดยละเอียดของหญิงงามที่ว่านี้ แต่ในอรรถกถาได้อธิบายว่า คือสตรีผู้มีลักษณะความงาม 5 ประการ หรือที่เรียกว่า “เบญจกัลยาณิ” เช่น ในอรรถกถา ธรรมบท ได้อธิบายไว้ว่า

1. ผงาม กล่าวคือ มีลักษณะดังเช่นกำหางของนกยูง เมื่อแก้ปล่อยระชายผ่านแล้ว กลับมีปลายงอนขึ้นตั้งอยู่
2. เนืองาม กล่าวคือ มีริมฝีปากดั่งผลตำลึงสุก ถึงพร้อมด้วยสีเรียบชิตสนิท
3. กระดูงาม กล่าวคือ มีฟันขาวเรียบไม่ห่างกัน งามดุจระเบียบแห่งเพชรที่เขายกขึ้นตั้งไว้ และดุจระเบียบแห่งสังข์ที่เขาขัดดีแล้ว
4. ผิวงาม กล่าวคือ ถ้าเป็นผิวพรรณของหญิงผิวดำ ไม่ถูปลดด้วยเครื่องประทีนผิวเป็นต้นเลย ก็ดำสนิทเหมือนอุบลเขียว ถ้าเป็นผิวพรรณของหญิงผิวขาว ก็ขาวประหนึ่งดอกกรรณิการ
5. วัยงาม กล่าวคือ หญิงที่แม่คลอดบุตรแล้วตั้ง 10 ครั้ง ก็เหมือนคลอดครั้งเดียว ยังสาวพรึงอยู่*

* พ. ธ. อ. -/2/(41)/63-64.

นอกจากนี้ยังมีค่านิยมความงามของสตรี ที่ปรากฏอยู่ใน มหาเวสสันดรชาดก กล่าวคือพระนางผุสดีได้ขอให้พระอินทร์อำนวยการ 10 ประการ แก่พระนาง โดยใน 10 ประการนั้น มีข้อที่เกี่ยวกับเรื่องความงามอยู่ถึง 6 ข้อ ดังนี้

1. ขอให้ดวงตาสีดำเหมือนลูกกวาด
2. ขอให้ผมสีดำ
3. ขอให้เมื่อพระนางทรงครรภ์ ครรภ์นั้นอย่าได้สูงขึ้น คือมีครรภ์ไม่นูน ดุจดั่งคันศรที่นายช่างเหลาเกลี้ยงเกลามาแล้ว

4. ขอให้กลิ่นไม่ย้อยยวน
5. ขออย่าได้มีผมหงอก
6. ขออย่าได้มีรูสีกินติดกาย (เปราะเปื้อน)[†]

ในอุบลวรรณาเถรอปทาน ก็มีเรื่องของ การตั้งความปรารถนาให้มีผิวพรรณงาม ของพระอุบลวรรณาภิกษุณีในอดีตชาติ เมื่อครั้งยังเกิดเป็นนางนาคกัญญาในสมัยของพระปทุมุตระพุทธเจ้า หลังจากที่ได้ทำการบูชาพระพุทธรูปและเหล่าสาวกด้วยดอกอุบลแล้ว นางได้ตั้งความปรารถนาว่า ขอให้สัตว์ของนางจงเป็นเช่นเดียวกับดอกอุบลนี้ แม้ต่อมาเมื่อนางเกิดเป็นธิดาของเศรษฐีในสมัยของพระวิปัสสิพุทธเจ้า เมื่อนางได้ถวายทานและดอกอุบลเป็นอันมากแด่พระพุทธรูปแล้ว นางก็ยังคงตั้งความปรารถนาให้มีผิวพรรณงามเหมือนดอกอุบล[‡]

นอกจากนี้ยังมีคำพรรณนาความงามของสตรีอย่างละเอียด ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกด้วย ในรูปแบบของการเปรียบเทียบกับความงามของสิ่งอันงดงามต่างๆ เช่น ในมหาเวสสันดรชาดก มีถ้อยพรรณนาถึงความงามของพระนางเจ้ามัทนาเทวี ว่า

“เป็นผู้มีพระสร้อยพวงงามสรรพ มีพระโสณีควรเปรียบกับแผ่นทองคำธรรมชาติ มีปกติตรัสประภาษไพเราะเสนาะดังเสียงลูกหงส์...เป็นผู้มีสรรพางค์งดงามน่าทัศนา ทรงภูษาโกสย มีพระรูปอำไพดุจสุวรรณ สายรัดพระองค์นั้นก็งามทำด้วยกายาญจนวิจิตร มีพระบาทสดใสพระโลหิตขึ้นแดง อันแดงเบญจกัลยาณีชี้ไว้เป็นแบบด้วยสามารถแห่งพระฉวี พระมิ่งสา พระเกศา พระเส้นเอ็น และพระอัฐิงามดี มีสายรัดพระองค์แก้วมณีแกมสุวรรณ ดวงพระเนตรนั้นเปรียบกับตานกพิราบ มีพระสร้อยภาพอันโสภณ ริมพระโอษฐ์แดงดุจผลตำลึงสุกกี่ปานกัน มีบันพระองค์บางอย่างจะรวบการรอบที่เดียว มีบันพระองค์เล็กเรียวยดุจเถาคลาดเกิดแล้วดี และดุจกายาญจนไฟที่ พระศกของพระนางนั้นหาเทวียาวดำปลายซอยเล็กน้อยดุจปลายมิด พระนางเจ้ามัทนามีดวงพระเนตรเชื่อง ราวกะดวงตาแห่งลูกมฤคหนึ่งขบเกิดดีแล้ว หรือดุจเปลวเพลิงในหมันตฤดู แม่น้ำใกล้ภูผาหรือหมู่ไม้ดาดดาไปด้วยไม้ไผ่เล็กๆ ย่อมงดงาม ฉันทใด เส้นพระโลมชาติก็อ่อนงดงามฉันทนั้น พระนางมีพระเพลางามดังวงกุญชรงาม มีพระถันยุคลดงคุ่มละมละลิบของงามเป็นที่หนึ่ง มีพระส้นฐานพึงพอดีไม่สูงนัก ไม่ต่ำนัก พระโลมาของพระนางเจ้ามัทนามีพองามไม่มากนัก”[§]

[†] พ. ขา. 2/3/(64)/455-456.

[‡] พ. อป. 2/1/(72)/532-541.

[§] พ. ขา. 2/2/(63)/291-292.

จะเห็นได้ว่า ในพระไตรปิฎก ได้ยอมรับเอาความงามของสตรีตามค่านิยมของอินเดียสมัยนั้นเข้าไว้ด้วย อีกทั้งยังมีการพรรณนาความงามของสตรีในแง่ของการใช้กวีโวหารเปรียบเทียบกับสิ่งอันงดงามต่างๆ ข้อนี้เปรียบเสมือนบันทึกที่ทำให้เราเห็นถึงแนวคิดเรื่องความงามของสตรีในวัฒนธรรมอินเดียเมื่อราว 2,500 กว่าปีก่อน อย่างไรก็ตาม ความงามของสตรีหรือบุคคลทั่วไปดังที่ยกตัวอย่างมานี้

2. ความงามแห่งสรีระร่างกาย (พระวรกาย) ของพระพุทธเจ้า

ในบรรดาความงามแห่งสรีระร่างกายที่ได้แสดงไว้ในพระไตรปิฎก ความงามแห่งพระวรกายของพระพุทธเจ้า ถือเป็นความงามของร่างกายอันเลิศสูงสุด และได้ถูกอธิบายไว้อย่างละเอียดเป็นพิเศษ ในลักษณะสูตร ดังนี้

1. มีพระบาทประดิษฐานเป็นอันดี (คือราบเสมอกัน)
2. พื้นใต้ฝ่าพระบาทมีจักรเกิดขึ้น มีซี่ข้างละพัน มีกง มีดุม บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง
3. มีสันพระบาทยาว
4. มีพระองคุลียาว
5. มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม
6. มีลายประหนึ่งตาข่าย ที่ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาท
7. มีข้อพระบาทลอยอยู่เบื้องบน (ข้อพระบาทสูง)
8. มีพระขงฆ์เรียวดุจข้งเนื้อทราย
9. เมื่อเสด็จยืน มิได้น้อมพระวรกายลง ก็สามารถเอาฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองลูบคลำได้ถึงพระขานุ

(เข้า) ทั้งสอง

10. มีพระคุษะเร้นอยู่ในฝัก
11. มีพระฉวีวรรณดุจทองคำ
12. มีพระฉวีละเอียด ฝุ่นละอองจึงไม่ติดอยู่ในพระวรกาย
13. มีพระโลมาขุมละเส้น เสมอไปทุกขุมขน
14. มีพระโลมาปลายข้อ(งอน) ขึ้นข้างบน มีสีเขียว (คราม) เหมือนสีดอกอัญชัน ขดเป็นกุ่มทล

ทักษิณาวฏ (เวียนขวา)

15. มีพระวรกายตรงเหมือนกายพรหม
16. มีพระมังสะเต็มใน 7 สถาน คือ หลังพระหัตถ์และหลังพระบาททั้งสอง จะงอยพระอังสาทั้งสอง และพระศอ

17. มีพระวรกายท่อนบนเหมือนกายท่อนหน้าของราชสีห์

18. มีระหว่างพระอังสาเต็ม

19. มีพระวรกายเป็นปริมนทลดุจไม้โคธ วาของพระองค์เท่ากับพระวรกายของพระองค์ พระวรกายของพระองค์เท่ากับวาของพระองค์

20. มีลำพระศอกกลมเท่ากัน

21. มีปลายเส้นประสาทสำหรับนำรสอาหารอันดี

22. มีพระหนุดจางราชสีห์
23. มีพระทนต์ 40 ซี่
24. มีพระทนต์เรียบเสมอกัน
25. มีพระทนต์ไม่ห่าง
26. มีพระทนต์ (เขี้ยว) ขาวงาม
27. มีพระชีวหาใหญ่
28. มีพระสุรเสียงดุจเสียงแห่งพรหม ตรัสมีสำเนียงดังกการเวก
29. มีพระเนตรดำสนิท
30. มีพระเนตรดุจตาโค
31. มีพระอุณาโลม บังเกิดขึ้น ณ ระหว่างพระโขนง มีสีขาอ่อนเปรียบด้วยนุ่น
32. มีพระเศียรดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์**

ภาพที่ 1. พื้นใต้ฝ่าพระบาทมีจักรเกิดขึ้น อันเป็นมหาปฐิสลักษณะประการที่ 2
รายละเอียดจากพระพุทธรูปปางอัมฤตมหาปาฏิหาริย์ ศิลปะอินเดียปาละ พุทธศตวรรษที่ 14
สมบัติของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร กรุงเทพฯ ถ่ายโดย ผู้ทำวิจัย

** ที. ปา. 3/2/(16)/2-3.

ภาพที่ 2. พระมั่งสะเต็มในบริเวณพระอังสาและพระศอ อันเป็นหนึ่งในมหาปฐลักษณะประการที่ 16
รายละเอียดจากพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ 19
สมบัติของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง สุโขทัย ถ่ายโดย ผู้ทำวิจัย

ภาพที่ 3. พระอุณาโลม บังเกิดขึ้น ณ ระหว่างพระโขนง อันเป็นมหาปฐลักษณะประการที่ 31
รายละเอียดจากพระพุทธรูปประทับยืน ศิลปะอินเดียคันธาระ พุทธศตวรรษที่ 7
สมบัติของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินิว เดลฮี กรุงนิว เดลฮี ประเทศอินเดีย ถ่ายโดยผู้ทำวิจัย

มูลเหตุของความงามแห่งสรีระร่างกาย

1. มูลเหตุของความงามแห่งสรีระร่างกายของบุคคล

ในพระไตรปิฎกได้แสดงให้เห็นว่า ความงามของบุคคลเป็นผลมาจากบุญกรรมในอดีตของ บุคคลนั้นๆ เช่น การให้ทาน การรักษาศีล เป็นต้น ดังที่ปรากฏตัวอย่าง มากมายในวิมานวัตถุ⁺⁺ เช่น

เทพธิดานางหนึ่ง ผู้มีกายประดับงาม ทรงมาลัย นุ่งห่มผ้าสวयงาม มีรัศมีเปล่งปลั่งดัง สายฟ้า แลบ ได้แสดงเหตุที่มาว่า เป็นเพราะในชาติก่อน นางได้ถวายอาสนะแก่ภิกษุ ผู้มาใหม่ ได้อภิวัตน์ ทำอัญชลี และให้ทานตามกำลังทรัพย์

เทพธิดานางหนึ่ง ผู้มีรูปร่างมีรุ่งเรืองสว่างไสวไปทั่วทุกทิศจุดาวประกายพรึกได้ แสดงเหตุว่า เป็นเพราะในชาติก่อนนางได้จุดประทีปในเดือนมืด ได้ถวายประทีปเป็นทาน ในขณะที่เทพธิดาอีกนางหนึ่ง ผู้มีความงามบรรยายไว้ดูจเดียวกัน ได้แสดงเหตุว่า เป็นเพราะ ในชาติก่อน นางได้มีความเลื่อมใสใน พระพุทธเจ้า และได้ถวายเมถุนาเป็นทานแก่พระพุทธเจ้า พระองค์นั้น ด้วยมือตนเอง ส่วนเทพธิดาอีก นางหนึ่ง ได้แสดงเหตุว่า เป็นเพราะในชาติก่อน นางได้ เป็นอุบาสิกาผู้รักษาศีลอุโบสถเป็นอย่างดี

นอกจากนี้ ในพระไตรปิฎกยังแสดงให้เห็นว่า แม้ไม่ได้ถวายสิ่งใด แต่เพียงความ เลื่อมใสเท่านั้น ก็ยังให้ผลเป็น ความงามได้ เช่น ในมณฑกเทวปุตตวิมาน กล่าวคือ เทพบุตร องค์หนึ่งมีวรรณะงามรุ่งเรือง สว่างไสว ได้แสดงเหตุไว้ว่า

“ข้าพระองค์เป็นกบอยู่ในน้ำ มีน้ำเป็นถิ่นหากิน กำลังฟังพระธรรมของ พระองค์ อยู่ คนเลี้ยง โคกระบือเสีย ขอบพระองค์โปรดดูฤทธิ์และยศ ดูอานุภาพ วรรณะ และความ รุ่งเรืองของความเลื่อมใสแห่งจิตเพียงชั่วครู่เดียวของข้าพระองค์ ข้าแต่ท่านพระโคตม ชนเหล่าใดได้ฟังธรรมของพระองค์ตลอดกาลนาน ชนเหล่านั้น ก็ถึงฐานะที่ไม่หวั่นไหว ซึ่งคนไปแล้วไม่เศร้าโศกเลย”⁺⁺

อีกตัวอย่างหนึ่ง มีกล่าวในพระวินัยปิฎกว่า พระพุทธองค์ทรงกล่าวคาถาอนุโมทนาในการ ถวาย ข้าวยาคุ โดยในตอนท้ายแห่งคาถาทรงตรัสว่า

“เพราะเหตุนี้แล มนุษย์ชนที่ต้องการสุขยั่งยืนปรารถนา สุขที่เลิศ หรืออยากได้ความงามอัน เปรตพรึงจึงควรแท้เพื่อถวายข้าวยาคุ”^{ss}

ข้อที่น่าสังเกตประการหนึ่งก็คือ มูลเหตุของความงามแห่งสรีระร่างกายที่แสดงไว้ในวิมานวัตถุ นั้น ในบางแห่งแสดงความเชื่อมโยงกันระหว่างประเภทของบุญกรรมนั้นๆ กับผลความงามที่ได้รับ เช่น ผลจากการ ถวายประทีป คือ ได้มีวรรณะร่างกายอันสว่างไสว, ผลจากการถวายน้ำ คือ ได้วิมานเรือ, ผลที่ได้จากการถวายดอก บวบ คือ เกิดในวิมานอันมีสีเหลือง เป็นต้น การอธิบายเหตุของความงามและผลในเชิงนี้ อาจจะมีส่วนที่ทำให้ผู้

⁺⁺ วิมานวัตถุ อยู่ในขุททกนิาย เป็นหมวดที่รวบรวมเรื่องวิมาน คือที่อยู่ของเทวดาทั้งหลาย โดยพรรณนาถึงความงามของเทวดาองค์นั้นๆ ความงามของวิมาน และบริวารแวดล้อมต่างๆในวิมาน โดยแสดงกรรมในอดีตอันเป็นเหตุแห่งการได้มาซึ่งความงามวิจิตรทั้งหลายนั้น ทั้งหมด แสดงในลักษณะของคำถามและคำตอบ โดยมีผู้ถามคือ พระพุทธเจ้าบ้าง พระอินทร์บ้าง แต่ส่วนใหญ่คือพระมหาโมคคัลลานะเป็นผู้ถาม แล้ว เทวดาทั้งหลายเป็นผู้ตอบ

⁺⁺ พุ. วิ. -/(48)/388.

^{ss} วิ. มหา. 2/-/(7)/99.

ศรัทธาในพุทธศาสนา มีความเชื่อสืบต่อมาโดยลำดับว่า การทำบุญประเภทนั้นนั้น การบูชาด้วยสิ่งของประเภทนั้นๆ จะนำมาซึ่งผลแห่งความงามต่างๆกันไป

2. มูลเหตุของความงามแห่งสรีระร่างกาย (พระวรกาย) ของพระพุทธเจ้า

ในบทที่แล้วได้แสดงถึงมหาปุริสลักษณะของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระไตรปิฎกได้พรรณนาไว้อย่างละเอียด ส่วนสำคัญที่สุดของเนื้อหาในเรื่องมหาปุริสลักษณะนี้ก็คือ การที่ พระพุทธองค์ทรงตรัสอธิบายไว้ด้วยพระองค์ถึงบุพกรรมที่ได้ทรงกระทำมาในอดีตชาติ อันเป็นเหตุแห่งการได้มาซึ่งมหาปุริสลักษณะทั้ง 32 ประการอย่างละเอียดครบถ้วนดังนี้

1. ข้อที่ได้มาซึ่ง พระบาทประดิษฐานอันดี เพราะในชาติก่อน ทรงเป็นผู้ยึดมั่นในกุศลกรรม ยึดมั่นไม่ถอยหลังในกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ในการบำเพ็ญทาน ในการสมาทานศีล ในการรักษาอุโบสถ ในการปฏิบัติดีใน มารดาบิดา สมณพราหมณ์ ในความเป็นผู้เคารพต่อผู้ใหญ่ในตระกูลและในธรรมเป็นอธิกุศล อื่นๆอีก

2. ข้อที่ได้มาซึ่ง ใต้ฝ่าพระบาททั้งสองมีจักรเกิดขึ้น มีซี่ก้าข้างละพัน มี กงคุมบริบูรณ์ ด้วยอาการทั้งปวง เพราะ ในชาติก่อน ทรงได้นำความสุขมาให้แก่มหาชนเป็นอันมาก บรรเทาความ หวาดกลัวและ ความ สะดุ้ง จัดการรักษาป้องกันคุ้มครองอย่างเป็นธรรม ได้ให้ทานพร้อมด้วย วัตถุอันเป็นบริวาร

3. ข้อที่ได้มาซึ่ง สันพระบาทยาว และพระองคุลียาว และมีพระวรกาย ตรงเหมือน กายพรหม เพราะ ในชาติก่อน ทรงละปาณาติบาตแล้ว เว้นขาดจากปาณาติบาตแล้ว วางอาชญา วางศีลตรา มีความละอาย มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่

4. ข้อที่ได้มาซึ่ง พระมังสะเต็มใน 7 สถาน คือ หลังพระหัตถ์และหลังพระบาททั้งสอง จะงอยพระอังสาทั้งสอง และพระศอก เพราะ ในชาติก่อน ทรงเป็นผู้ให้ของที่ควรเคี้ยวและควรบริโภค ของที่ควรลิ้ม น้ำที่ควรดื่ม อันประณีต อันมีรสอร่อย

5. ข้อที่ได้มาซึ่ง ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม และมีลายประหนึ่งตาข่าย ที่ฝ่าพระหัตถ์ และฝ่าพระบาท เพราะ ในชาติก่อน ทรงเป็นผู้สงเคราะห์ประชาชนด้วยสังคหวัตถุ 4 คือ ด้วยการให้ ด้วยการ กล่าวคำเป็นที่รัก ด้วยการประพடுத்தให้เป็นประโยชน์ ด้วยความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ

6. ข้อที่ได้มาซึ่ง ข้อพระบาทลอยอยู่เบื้องบน (ข้อพระบาทสูง) และมีพระโลมาปลายข้อ (งอน) ขึ้นข้างบน เพราะ ในชาติก่อน ทรงเป็นผู้กล่าววาจาประกอบด้วยอรรถ ประกอบด้วยธรรม แนะนำประชาชนเป็นอันมาก เป็นผู้นำประโยชน์และความสุขมาให้แก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้บูชาธรรมเป็นปกติ

7. ข้อที่ได้มาซึ่ง พระขงฆ์เรียวดุจเนื้อทราย เพราะ ในชาติก่อน ทรงเป็นผู้ตั้งใจสอนศิลปะ วิชาจรรณะ หรือ กรรม โดยตั้งใจว่า ทำอย่างไรชนทั้งหลายนี้พึงรู้เร็ว พึงสำเร็จเร็ว ไม่พึงลำบากนาน

8. ข้อที่ได้มาซึ่ง พระฉวีละเอียด ผุนละอองจึงไม่ติดอยู่ในพระวรกาย เพราะ ในชาติก่อน ทรงได้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้วซักถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กรรมส่วนกุศลเป็นอย่างไร กรรมส่วนอกุศลเป็นอย่างไร กรรมส่วนมิโทษเป็นอย่างไร กรรมส่วนไม่มีโทษเป็นอย่างไร กรรมส่วนที่ควรเสพเป็นอย่างไร กรรมส่วนที่ไม่ควรเสพเป็นอย่างไร กรรมอะไรที่ข้าพเจ้าทำอยู่ พึงเป็นไปเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน กรรมอะไรที่ข้าพเจ้าทำอยู่ พึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อสุขตลอดกาลนาน

9. ข้อที่ได้มาซึ่ง พระฉวีวรรณดุจทองคำ เพราะ ในชาติก่อน ทรงเป็นผู้ไม่มีความโกรธ ไม่มีความแค้นใจ แม้คนหมิ่นมากกว่าเขาก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่จองผลาญ ไม่ทำความโกรธเคืองและความเสียใจให้ปรากฏ และเป็นผู้ให้เครื่องลาดมีเนื้อละเอียดอ่อน และให้ผ้าสำหรับนุ่งห่ม คือ ผ้าไหมพัสดรมีเนื้อละเอียด ผ้าฝ้ายมีเนื้อละเอียด ผ้าไหมมีเนื้อละเอียด ผ้ากัมพลมีเนื้อละเอียด

10. ข้อที่ได้มาซึ่ง พระคุษะเร็นอยู่ในฝัก เพราะ ในชาติก่อน ทรงเป็นผู้นำพวงญาติมิตร สหายผู้มีจิตใจ ที่สหายพลัดพรากไปนานให้กลับมาพบกัน นำมารดาให้พบกับบุตร นำบุตรให้พบกับมารดา นำบิดาให้พบกับบุตร นำบุตรให้พบกับบิดา นำบิดากับพี่น้องให้พบกัน นำพี่ชายกับน้องสาวให้พบกัน นำน้องสาวกับพี่ชายให้พบกัน ครั้นนำเขาให้พบพร้อมเพรียงกันแล้วก็ชื่นชม

11. ข้อที่ได้มาซึ่ง พระวรกายเป็นปริมณฑลดุจไม้จันทร์ และเมื่อมิได้น้อมพระวรกายลง ก็สามารถเอาฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองลูบคลำได้ถึงพระขานู (เข่า) ทั้งสอง เพราะ ในชาติก่อน เมื่อตรวจดูมหาชนที่ควรสงเคราะห์ ย่อมรู้จักชนที่เสมอกัน รู้จักตนเอง รู้จักบุรุษ รู้จักบุรุษพิเศษ คือ รู้จักฐานะของบุคคล รู้จักความแตกต่างของบุคคล หยั่งทราบว่าคุณคนไหนควรแก่สักการะนี้ บุคคลนี้ควรแก่สักการะนี้ บุคคลนี้สมควรกับสิ่งนี้ ดังนี้ แล้วทำประโยชน์พิเศษในบุคคลนั้นๆ เหมาะกับความแตกต่างในฐานนั้นๆ

12. ข้อที่ได้มาซึ่ง พระวรกายท่อนบนเหมือนกายท่อนหน้าของราชสีห์ และมีระหว่างพระอังสาเต็ม และมีลำพระศอกกลมเท่ากัน เพราะ ในชาติก่อน ทรงเป็นผู้หวังประโยชน์ หวังความเกื้อกูล หวังความผาสุก หวังความเกษมจากโยคะ แก่ชนเป็นอันมาก ด้วยมนสิการว่า ทำไฉน? ชนเหล่านี้พึงเจริญด้วยศรัทธา เจริญด้วยศีล เจริญด้วยสุตะ เจริญด้วยพุทธิ เจริญด้วยจาคะ เจริญด้วยธรรม เจริญด้วยปัญญา เจริญด้วย ทรมณ์และข้าวเปลือก เจริญด้วยนาและสวน เจริญด้วยสัตว์สองเท้าและสัตว์สี่เท้า เจริญด้วยบุตร และภรรยา เจริญด้วยทาสและกรรมกร เจริญด้วยญาติ เจริญด้วยมิตร เจริญด้วยพวกพ้อง ดังนี้

13. ข้อที่ได้มาซึ่ง ปลายเส้นประสาทสำหรับนารสอาหารอันดี เพราะ ในชาติก่อน ทรงเป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ด้วยฝ่ามือ ด้วยก้อนหิน ด้วยท่อนไม้ หรือด้วยศาสตรา

14. ข้อที่ได้มาซึ่ง พระเนตรดำสนิท และพระเนตรดุจตาโค เพราะ ในชาติก่อน ทรงไม่ลึงตาดู ไม่ค้อนตาดู ไม่ชำเลื่องตาดู เป็นผู้ตรง มีใจเป็นปกติ แลดูตรงๆ และแลดูชนเป็นอันมากด้วยปิยจักขุ คือ เปี่ยมด้วยความรัก

15. ข้อที่ได้มาซึ่ง พระเศียรดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์ เพราะ ในชาติก่อน ทรงเป็นหัวหน้าของชนเป็นอันมาก ในธรรมทั้งหลายฝ่ายกุศล เป็นประธาน ของชนเป็นอันมากด้วยกายสุจริต ด้วยวจีสุจริต ด้วยมโนสุจริต ในการบำเพ็ญทาน ในการสมาทานศีล ในการรักษาศูโอบสถ ในการปฏิบัติดีในมารดา ในการปฏิบัติดีในบิดา ในการปฏิบัติดีในสมณะ ในการปฏิบัติดีในพราหมณ์ ในความเคารพต่อผู้ใหญ่ในตระกูล และในธรรมเป็นอริกุศลอื่นๆ

16. ข้อที่ได้มาซึ่ง พระโลมาขุมละเส้น เสมอไปทุกขุมขน และพระอุณาโลม บังเกิดขึ้น ณ ระหว่างพระโขนง มีสีขาวอ่อนเปรียบด้วยนุ่น เพราะ ในชาติก่อน ทรงละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์ มีถ้อยคำ เป็นหลักฐาน ควรเชื่อถือ ไม่พูดลวงโลก

17. ข้อที่ได้มาซึ่ง มีพระทนต์ 40 ซี่ และพระทนต์ไม่ห่าง เพราะ ในชาติก่อน ทรงละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด ฟังจากข้างนี้แล้ว ไม่ไปบอกข้างโน้น เพื่อให้คนหมู่นี้แตกร้างกัน หรือฟังจากข้างโน้นแล้ว ไม่ไปบอกข้างนี้ เพื่อให้คน หมู่นี้แตกร้างกัน สมานคนที่แตกร้างกันแล้วบ้าง ส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกันแล้ว บ้าง ชอบคนผู้ พร้อมเพรียงกัน ยินดีในคนผู้พร้อมเพรียงกัน เพลิดเพลินในคนผู้พร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่คำที่ ทำคนให้พร้อมเพรียงกัน

18. ข้อที่ได้มาซึ่ง พระชีวหาใหญ่ และมีพระสุรเสียงดุเสียงแห่งพรหม ตรัสมีสำเนียงดังก การเวก เพราะ ในชาติก่อน ทรงละคำหยาบ เว้นขาดจากคำหยาบ กล่าวแต่คำไม่มีโทษ เพราะหูชวนให้รักจับใจ คนส่วนมากรักใคร่ชอบใจ

19. ข้อที่ได้มาซึ่ง พระหนุดุจคางราชสีห์ เพราะ ในชาติก่อน ทรงละคำเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากคำ เพ้อเจ้อ พูดถูกกาล พูดแต่คำที่เป็นจริง พูดอิงอรรด อิงธรรม อิงวินัย พูดแต่คำมีหลักฐาน มีที่อ้าง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลอันควร

20. ข้อที่ได้มาซึ่ง พระทนต์เรียบเสมอกัน และพระทาส (เขี้ยว) ขาวงาม เพราะ ในชาติก่อน ทรงละมิจฉาอาชีวะแล้ว สำเร็จความเป็นผู้อยู่ด้วยสัมมาอาชีวะ เว้นขาด จากการโกงด้วยตาซึ่ง การโกงด้วยของ ปลอม และการโกงด้วยเครื่องตวงวัด และการโกงด้วย การรับสินบน การหลอกลวง และตลบตะแลง เว้นขาดจาก การตัด การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น และ การกรรโชก***

จากตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า พระไตรปิฎกยอมรับใน ความงาม ภายนอกของบุคคล และ ยังแสดงให้เห็นชัด ถึงเหตุแห่งความงามหรือการได้มาซึ่งความงามนั้นๆ ว่าเป็นผลมาจากบุญกุศลที่บุคคล นั้นๆได้ กระทำเอง เช่น การให้ทาน การรักษาศีล ดังนั้น ในแง่มุมนี้ ความงามจึงเป็นผลมาจาก การประกอบกรรมดี และ ใครๆก็อาจได้มาซึ่งความงามกาย ภายนอกเช่นนี้ได้ หากประกอบกรรมดี ดังตัวอย่างที่ปรากฏ แม้แต่เป็นผู้ที่ขัดสนใน ชาติกำเนิดหรือฐานะ ก็อาจได้มาซึ่งความงามพิเศษ เช่นนี้ได้โดยไม่เว้น ผลที่ได้รับ ความงามจากการทำบุญต่างๆ เช่น การให้ทาน การรักษาศีล จึงเป็นที่ยอมรับได้ในคติพุทธศาสนา อันมีมาแต่เดิมในพระไตรปิฎก

เราจึงเห็นว่าพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ ยังคงมีความเชื่อ ความปรารถนา ที่จะได้มาซึ่งความงามของ ร่างกาย หรือวัตถุอันงดงาม อันเป็นอันพึงประสงค์จากการให้ทาน เช่น การบริจาค การถวายปัจจัยไทยธรรม ต่างๆ การสร้างวัดวาอาราม และรักษาศีล ซึ่งแม้ไม่ได้มาในชาติปัจจุบันนี้ ก็หวังให้ได้ ผลในชาติต่อไป

ความงามแห่งสรีระร่างกายไม่ควรยึดมั่น

จากที่ได้กล่าวถึงมูลเหตุแห่งความงามแห่งสรีระร่างกายในข้างต้น สิ่งที่ควรสังเกตคือ แม้ว่าใน พระไตรปิฎกจะได้แสดงถึงความงามแห่งสรีระร่างกายโดยเฉพาะมหาบุรุษลักษณะอัน งดงามวิเศษสมบูรณ์ยิ่งของ พระพุทธเจ้าไว้อย่างน่าชื่นชม แต่กระนั้น พระพุทธเจ้าเองก็ได้ตรัสไม่ให้ เหล่าสาวกยึดติดในพระวรกายของ พระองค์ ดังปรากฏใน วักกสิสูตร อันเนื่องมาจากพระวักกสิ ปรารถนาจะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่ไม่สามารถไป เฝ้าได้ด้วยตนเองนั้นอาพาธหนัก เมื่อ พระพุทธองค์ทรงทราบแล้วทรงเสด็จมา จึงทรงตรัสว่า

*** ที. ปา. 3/2/(16)/4-36.

“อย่าเลยวักกลี ร่างกายอันเปื่อยเน่าที่เธอเห็นนี้ จะมีประโยชน์อะไร วักกลี ผู้ใดแลเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าย่อม เห็นธรรม วักกลี เป็นความจริง บุคคลเห็นธรรมก็ย่อมเห็นเรา บุคคลเห็นเราก็คือ เห็นธรรม...”⁺⁺⁺

จากนั้นทรงตรัสถามพระวักกลี ให้แสดงความเห็นในความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และความไม่มี ตัวตนแห่ง ชันธทั้ง 5 โดยมีพระประสงค์ที่จะสอนพระวักกลีในเรื่องนี้

ส่วนในรัฐपालสูตร พระรัฐपालได้กล่าวคาถาไว้ว่า

“จงมาดูอัตภาพอันวิจิตร มีกายเป็นแผล อันคุมกันอยู่แล้ว กระสับกระส่าย เป็นที่ดำริของชนเป็นอันมาก ไม่มีความยั่งยืนมั่นคง จงมาดูรูปอันวิจิตรด้วยแก้วมณี และ กุณฑล มีกระดูกอันหนึ่งหุ้มห่อไว้ งามพร้อมด้วยผ้าผ่อน เท้าที่ย่อมด้วย สีแดงสด หน้าที่ไล่ทาด้วยจُرณ พอดีหลอกคนใจให้หลงได้ แต่จะหลอกคนผู้แสวงหาฝั่งคือพระนิพพาน ไม่ได้ ผมที่แต่งให้เป็นแปดลอนงามตา ที่เี่ยมด้วยยาหยอด พอดีหลอกคนใจให้หลงได้ แต่จะหลอกคนผู้แสวงหาฝั่ง คือ พระนิพพานไม่ได้ กายเน่า อันประดับด้วยเครื่องอลังการ ประดุจทณานยาหยอด อันใหม่วิจิตร พอดีหลอก คนใจให้หลงได้ แต่จะหลอกคนผู้แสวงหา ฝั่งคือ พระนิพพานไม่ได้”⁺⁺⁺

ส่วนในธรรมบท พระพุทธองค์ทรงตรัสชี้ให้เห็นถึงความไม่ยั่งยืนแห่งร่างกาย อันงามว่า

“เธอจงดูอัตภาพที่ไม่มีความยั่งยืน ความมั่นคง (อันกรรม) ทำให้วิจิตร แล้ว มีกายเป็นแผล^{sss} มีกระดูกเป็นโครงร่างอันอาดูร ที่มหาชนอยากได้...”^{****}

และใน มหาทุกขิกขันธสูตร ก็เป็นอีกแห่งหนึ่งที่แสดงไว้ว่า พระพุทธองค์ทรงตรัส ให้เห็นถึงความจริงของรูป ทั้งในคุณและโทษ โดยตรัสแสดงให้เห็นถึงคุณของรูปว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ก้อะไรเล่าเป็นคุณของรูปทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย เหมือนอย่างว่า นางสาวเผ่า กษัตริย์ เผ่าพราหมณ์ หรือเผ่าคฤหบดี มีอายุระบุได้ว่า ๑๕ ปี หรือ ๑๖ ปี ไม่สูงเกินไป ไม่ต่ำเกินไป ไม่ผอมเกินไป ไม่อ้วนเกินไป ไม่ดำเกินไป ไม่ขาวเกินไป ภิกษุทั้งหลาย ในสมัยนั้น นางคนนั้นงดงามเปล่งปลั่งเป็นอย่างยิ่ง ไซ้หรือไม่ พวกภิกษุพากันกราบทูลว่าเป็นเช่นนั้นพระเจ้าข้า. ภิกษุทั้งหลาย ความสุข ความโสมนัสอันใดแล ที่บังเกิดขึ้นเพราะอาศัย ความงามเปล่งปลั่ง นี้เป็นคุณของรูปทั้งหลาย...”

จากนั้นทรงตรัสถึงโทษของรูปว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ก้อะไรเล่าเป็นโทษของรูปทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย บุคคลพึงเห็นนางสาวคนนั้น แหละในโลกลี โดยสมัยอื่น มีอายุ ๘๐-๙๐ หรือ ๑๐๐ ปี โดยกำเนิด เป็นยายแก่ มีซี่โครงคดงอกลอน เรือนร่างคดงอ ถือไม้เท้า กระงกกระเง็น เดินไปกระสับกระส่าย ผ่านวัยเยาว์ไปแล้ว มีฟันหลุด ผมหงอก ผมโกร๋น ศีรษะล้าน เนื้อเหี่ยว มีตัวตกระ ภาณูทั้งหลาย พวกเธอจัก สำคัญข้อนั้นอย่างไร ความงดงาม ความเปล่งปลั่งที่มีในครั้งก่อนนั้นหายไปแล้ว โทษปรากฏแล้วมิใช่หรือ

⁺⁺⁺ ส. ข. 3/(27)/265-266.

⁺⁺⁺ ม. ม. 2/2(21)/34.

^{sss} อรรถกถา ให้ความหมายคือ มีทวาร 9

^{****} พ. ธ. -/3/(42)/117-118.

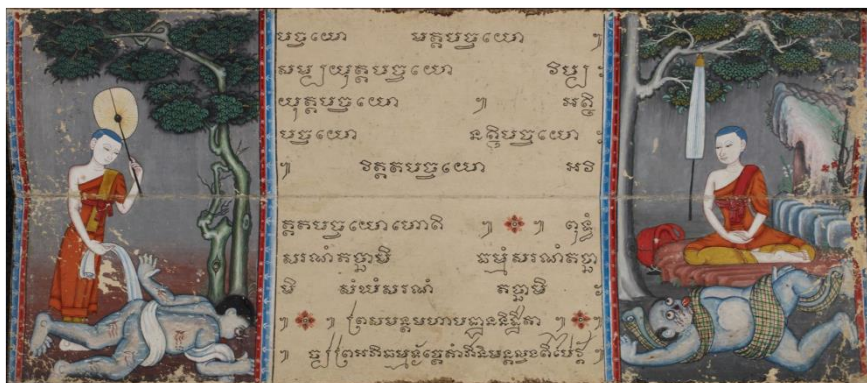
ภิกษุ : เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้า : ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นโทษของรูปทั้งหลาย...”

จากนั้นทรงแสดงถึงความเจ็บป่วย ความเป็นซากศพอืดพอง ความเป็นซากศพ มีฝูงนก และสุนัขรุมกัดกิน ความเป็นโครงกระดูกกระจาย ความเป็นกระดูกผุแตก ว่าล้วนเป็นโทษ ของรูป แล้วทรงแสดงว่า เมื่อได้รู้ชัดในคุณและโทษของรูป ก็จะสามารถกำจัดความยินดีพอใจในรูป นั้นๆได้⁺⁺⁺⁺

ดังนั้น คำสอนเรื่องการพิจารณาความเสื่อมของความงามแห่งร่างกาย จึงกลายเป็นคำสอนหนึ่งที่สำคัญและปรากฏอยู่บ่อยครั้งในพระไตรปิฎก กล่าวคือ คำสอนเรื่อง อสฺสณินิเทศ (การถือนิเทศเอาความไม่งามเป็นอารมณ์), อสฺสสัณฺญา (การกำหนดหมายในความไม่งาม), อสฺสภานุปัสสณา (การพิจารณาเห็นความไม่งาม) หรือ อสฺสภกัมมัญญาน (การตั้งอารมณ์ไว้ให้เห็นว่า ไม่มีอะไรสวยงาม), อสฺสภาวนา (การบำเพ็ญในอสฺสภกัมมัญญาน)⁺⁺⁺⁺ เช่น วิธีดังนี้

“อานนทฺ กัสสฺสสัณฺญาเป็นโณน อานนทฺ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายนี้มันแล เบื้องบนแต่พื้นเท้าขึ้นไป เบื้องต่ำแต่ปลายผมลงมา มีหนังหุ้มโดยรอบ เต็มด้วยของไม่สะอาด มีประการต่างๆ ว่า ในกายนี้มีผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม เนื้อหัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไล่ใหญ่ ไล่ น้อย อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เปรตมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร ย่อมพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่งามในกายนี้ ด้วยประการดังนี้ อานนทฺ นี้เรียกว่า อสฺสสัณฺญา”^{ssss}

ภาพที่ 4. พระสงฆ์กำลังชักผ้าบังสุกุลจากศพ (ซ้าย) และพระสงฆ์กำลังเจริญอสุภกรรมฐาน (ขวา) จากสมุดข่อยพระมอญ อักษรขอมไทย พุทธศตวรรษที่ 24 สมบัติของ British Library กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ สืบค้นจากhttp://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=OR_14838_f001r เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2558 เวลา 20.30 น.

⁺⁺⁺⁺ ม. ญ. 1/2/(18)/114-115.

^{ssss} การพิจารณา อสฺส 10 มีอธิบายอย่างพิสดารในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ปรีณทที่ ๖ อสฺสภกัมมัญญานนิกาย ส่วนพระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายไว้ในเรื่องจุลกาลและมหากาล แห่งพระธรรมบทโดยย่อ ได้แก่ 1) อุทฺธมาตคกอสฺส : อสฺสที่ขึ้นพอง 2) วินิลกอสฺส : อสฺสที่มีสีเขียว 3) วิปฺพวกอสฺส : อสฺสที่มีหนองไหลออก 4) วิจฺฉิททกอสฺส : อสฺสที่เขาสับฟันเป็นท่อนๆ 5) วิภยิตกอสฺส : อสฺสที่สัตว์ยื้อแย่งกิน 6) วิภยิตกอสฺส : อสฺสที่ขาดกลาง 7) ทตฺตวิภยิตกอสฺส : อสฺสที่ขาดกระຈักกระจาย 8) โลหิตกอสฺส : อสฺสที่เปื้อนเลือด 9) ปุพฺพวกอสฺส : อสฺสที่มีหมุ่นนอน 10) อญฺญิกกอสฺส : อสฺสที่มีแต่ร่างกระดูก

^{ssss} อจ. ทสก. 5/-/(38)/190.

อย่างไรก็ตาม การที่พระพุทธองค์ทรงแสดงอสุภกถานี้ ก็เพื่อต้องการให้สาวกของ พระองค์เห็นร่างกายนี้ตามความเป็นจริง ให้เกิดความเบื่อหน่าย คลายความยึดมั่นในร่างกาย แต่ไม่ใช่ให้ทำลายร่างกายนี้เสีย ซึ่งทรงดำหนิ ติโทษ และทรงห้ามไว้พร้อมบัญญัติว่าการทำลาย ชีวิตตนเองเป็นอาบัติ แม้เมื่อพิจารณาอสุภสัญญา ก็ตาม ดังที่ปรากฏในเวสาลีสูตร^{*****} อันเป็น ปฐมบัญญัติแห่งตติยปาราชิก⁺⁺⁺⁺⁺

ในขณะที่เดียวกัน พระไตรปิฎกก็แสดงไว้ว่า เราไม่จำเป็นต้องปฏิเสธไม่รู้หรือเข้าไปทำลาย ความงามเหล่านี้ ดังนิพเพธิกสูตรข้างต้น ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า สิ่งอันงดงามทั้งหลายที่ถูกรับรู้ ไม่ว่าจะเป็น รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ นั้นมีอยู่ตามสภาวะของมัน แต่จิตนั้นเองที่ปรุงแต่ง ความยินดีพอใจเข้าไปเกาะกุมสิ่งนั้นๆ และเกิดมมเป็นความทุกข์ตามมา ดังนั้น วิธีปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ ก็คือไม่ให้มีความยินดีพอใจในสิ่งนั้นๆ ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดง ไว้ใน ปุณณวาทสูตร ว่า

“ปุณณะ มีรูปที่รู้ได้ด้วยตา นำปรารภนา นำใคร่ นำพอใจ เป็นที่รัก เกี่ยวเนื่องด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ถ้าภิกษุเพลิดเพลิน สดุดี ดำรงอยู่ด้วยความติดใจรูปนั้น เมื่อเธอเพลิดเพลิน สดุดี ดำรงอยู่ด้วยความติดใจรูปนั้น ความยินดีย่อมเกิดขึ้น เราจึงกล่าวว่า เพราะความยินดีเกิด ทุกข์เกิดนะ ปุณณะ...

...ปุณณะ มีรูปที่รู้ได้ด้วยตาอัน นำปรารภนา นำใคร่ นำพอใจ เป็นที่รัก เกี่ยวเนื่องด้วยกามเป็น ที่ตั้งแห่งความกำหนัด ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่สดุดี ดำรงอยู่ด้วยความไม่ติดใจรูปนั้น เมื่อเธอไม่เพลิดเพลิน ไม่สดุดี ดำรงอยู่ด้วยความไม่ติดใจรูปนั้น ความยินดีย่อมดับไป เรากล่าวว่า ทุกข์จึงดับนะ ปุณณะ (ในกรณีของ เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ ก็แสดง ไว้ทำนองเดียวกัน)”⁺⁺⁺⁺⁺

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความงามแห่งสรีระร่างกายนี้เป็นความงามที่กล่าวไปตาม ภาษาของโลก เป็นความงามที่ยังเจืออยู่ด้วยกิเลส และเป็นความงามที่มีวันเสื่อมลงได้ โดยเฉพาะความงามอันเป็นผล จากการ รักษาศีล บำเพ็ญทาน ซึ่งนับเป็นเพียง 2 ประการ แรกแห่งบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ อันได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ใน บุญกิริยาวัตถุสูตร มีใจความว่า ลำพังแต่เพียง การทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วย ทาน และที่สำเร็จ ด้วยศีล โดยไม่ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลยนั้น อย่างน้อยที่สุดเมื่อตายไป ก็เกิด เป็นผู้มีส่วนชั่วในมนุษย์ อรรถกถาให้ความหมายว่าคือ เกิดในตระกูลต่ำ ส่วนอย่าง พอประมาณ เมื่อตายไปก็จะ ไปเกิดเป็นผู้มีส่วนดีในมนุษย์ คือ ตระกูลอันงามเลิศ โดยลำดับที่มาก ไปกว่านี้ก็จะเกิดในสวรรค์ชั้นที่สูงขึ้นไปเป็น ลำดับ แต่สุดอยู่ที่สวรรค์ชั้นปรนิมมิตสวัตติ และมีผล 10 ประการ คือ อายุทิพย์, วรรณทิพย์, สุขทิพย์, ยศทิพย์, อธิปไตยทิพย์, รูปทิพย์, เติญทิพย์, กลิ่นทิพย์, รสทิพย์, โผฏฐัพพทิพย์^{sssss} ซึ่งจะเห็นได้ว่า ความงามอันเป็น ทิพย์ทั้งหลาย จากการทำบุญกิริยาวัตถุ 2 ประการแรกจึงยังไม่ใช่ความงามสูงสุดในพุทธศาสนา ดังนั้น แม้พุทธ ศาสนาจะยอมรับในความงาม ประเภนี้ แต่ก็เตือนไม่ให้พอใจยึดติด เพราะแม้การทำบุญบำเพ็ญกุศลต่างๆ จะเป็นเหตุให้เกิดใหม่ ในตระกูล ในภูมิที่ดี ที่งดงามได้ดังที่ กล่าวมา แต่ในพระไตรปิฎกก็แสดงไว้ชัดว่า การ ทำบุญ บำเพ็ญ กุศลนั้น มีเป้าหมายคือนิพพาน เป็นสำคัญที่สุด

***** ส. ม. 5/2/(31)/230-232.

+++++ วิ. มหาว. 1/2/(2)/293-245.

+++++ ม. อ. 3/2/(32)/410-411.

sssss อง อรรถก. 4/-/(37)/401-403.

บทสรุป

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าพุทธศาสนายอมรับ ความงามของร่างกาย ว่ามีอยู่แต่ อย่างไร ก็ตาม ในทัศนะของพุทธศาสนา ความงามประเภทนี้ก็แยกเช่นเดียวกับ สิ่งปรุงแต่งทั้งหลาย คือ มีอยู่ อย่างอาศัยเหตุและปัจจัย และดับไปเมื่อสิ้นเหตุปัจจัยนั้น

ด้วยเหตุนี้ ความงามแห่งสรีระร่างกายจึงไม่ใช่สิ่งยั่งยืนถาวร ไม่ใช่สิ่งที่เป็นนิรันดร์ การเข้าไปหลงรักหรือยึดมั่น จึงเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ตามมาได้ เนื่องจากความงามแห่งสรีระร่างกาย แม้จะดูเหมือนว่างามวิจิตร หรือยืนนานเพียงไร แต่ก็ต้องสิ้นสุดลงในวันหนึ่ง ดังในวัฏกสิสูตร ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงความไม่เที่ยงแท้ และจำต้องเน่าเปื่อยไปของพระวรกายของพระองค์เอง ทั้งๆที่พระวรกายของพระองค์นั้นประกอบไปด้วยมหาปุริสสลักษณะ อันมีความงามวิเศษนานา ประการ หรือดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ใน สังยุตตนิกายสคาถวรรค ว่า

“ราชรถอันวิจิตรดีเยี่ยมคร่ำคร่าโดยแท้ อนึ่ง แม้สรีระก็ย่อมเข้าถึงชรา...”^{*****}

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การพรรณนาความงามแห่งสรีระร่างกายอันวิเศษต่างๆที่ปรากฏใน ประไตรปิฎก ในเบื้องต้นมีเป้าหมายให้ผู้ฟังเกิดศรัทธา ในการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา โดยใน ขั้นที่สูงขึ้นไปได้แสดงไว้ว่าไม่ควรยึดมั่น แม้ความงามเหล่านี้จะ วิจิตรพิสดารเพียงใด อีกทั้งก็ไม่ได้หมายให้ ทำลายความงามนั้นเสีย เพราะสิ่งหรืออารมณ์ต่างๆ ที่งดงาม ไม่ใช่ ปัญหาในทัศนะของพุทธศาสนา หากแต่ ปัญหาจริงๆคือ ความเข้าไปยึดมั่น เข้าไปรัก หรือ ชัง ในสิ่งหรืออารมณ์ต่างๆ พุทธศาสนาเพียงแต่ชี้ให้เห็น ความงามนั้นไปตามจริงในขณะเดียวกัน ส่วนความงามแห่งสรีระร่างกายใดๆ ที่อาจเป็นปัจจัยเกื้อหนุน ในการพัฒนา ความงามภายในได้ พุทธศาสนาก็ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของความงามแห่งสรีระร่างกายประเภทนั้นๆ โดยสรุป การพรรณนาความงามแห่งสรีระร่างกายนี้ มีเป้าหมายอยู่ 3 ประการ คือ

1. พรรณนาความงามแห่งสรีระร่างกายจากนั้นจึงแสดงมูลเหตุแห่งการได้มา ซึ่งความงามแห่งสรีระร่างกายนั้น
2. พรรณนาความงามแห่งสรีระร่างกาย จากนั้นจึงแสดงให้เห็นว่า ความงาม แห่งสรีระร่างกายนั้น เป็นสิ่งไม่เที่ยง และต้องเสื่อมไปในที่สุด
3. พรรณนาความงามแห่งสรีระร่างกาย จากนั้นจึงแสดงให้เห็นว่าความงาม แห่งสรีระร่างกายนั้น เป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรม

***** ส. ส. 1/1/(24)/334.

เอกสารอ้างอิง**ภาษาไทย**

พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล. 91 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่1.(2546). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

เนื่องจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ.2546 นี้ มีการจัดเรียงเล่มที่ต่างออกไปจากฉบับพิมพ์ครั้งก่อน ในที่นี้เพื่อความสะดวกและง่ายต่อการสืบค้นอ้างอิง ในการวิจัยนี้จึงใช้วิธีการระบุอ้างอิง ดังนี้คือ ชื่อย่อคัมภีร์ / ภาค / เล่ม / (เล่มที่...ในชุด) / หน้า. ตามแบบแผนที่นิยมใช้ในงานวิจัยอันมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก ตัวอย่างเช่น

ที. ปา. 3/2/(16)/2-3. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค ภาค 3/ เล่ม 2/

(เล่มที่ 16)/หน้า 2-3. หากเล่มใดไม่มี ภาค หรือ เล่ม จะใช้เครื่องหมาย -/- ในช่อง

ขุ. เถร. -/4/(53)/369. หมายถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถา เล่ม 4/ (เล่มที่ 53)/ หน้า 369.

และหากเล่มใดอ้างอิงจากอรรถกถา จะใช้ตัวย่อ อ. แสดงไว้ท้ายคัมภีร์ เช่น

วิ. มหาวี. อ. 1/1/(1)105-117. หมายถึง วินัยปิฎก มหาวิภังค์ อรรถกถา ภาค 1/ เล่ม1/ (เล่มที่1)/ หน้า 105 - 117. เป็นต้น

รายชื่ออักษรย่อของคัมภีร์ที่ปรากฏในงานวิจัย (เรียงตามลำดับเล่มคัมภีร์ในพระไตรปิฎก)

วิ. มหาวี. = วินัยปิฎก มหาวิภังค์

วิ. มหา. = วินัยปิฎก มหาวรรค

ที. ปา. = ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค

ม. มุ. = มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์

ม.ม. = มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาสก์

ม. อุ. = มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก์

สั. ส. = สังยุตตนิกาย สคาถวรรค

สั. ข. = สังยุตตนิกาย ขันธวรรค

สั. ม. = สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

อง. อฏฐก. = อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต

อง. ทสก. = อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต

ขุ. ธ. อ. = ขุททกนิกาย ธรรมบท อรรถกถา

ขุ. วิ. = ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ

ขุ. ชา. = ขุททกนิกาย ชาดก

ขุ. อป. = ขุททกนิกาย อปทาน